

Täysistunto

Keskiviikko 27.10.2021 klo 14.01—20.06

9. Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi valtioneuvoston oikeuskanslerin ja eduskunnan oikeusasiamiehen tehtävien jaosta

Hallituksen esitys HE 179/2021 vp

Lähetekeskustelu

Ensimmäinen varapuhemies Antti Rinne: Lähetekeskustelua varten esitellään päiväjärjestyksen 9. asia. Puhemiesneuvosto ehdottaa, että asia lähetetään perustuslakivaliokuntaan.

Lähetekeskustelua varten varataan enintään 30 minuuttia. Asian käsittelyssä noudatetaan aikataulutettujen asioiden osalta sovittuja menettelytapoja.

Keskusteluun. — Ministeri Henriksson, esittelypuheenvuoro, olkaa hyvä.

Keskustelu

18.25 **Oikeusministeri Anna-Maja Henriksson** (esittelypuheenvuoro): Arvoisa puhemies, värderade talman! Oikeusministeriössä on johdollani valmisteltu esitys uudeksi laiksi valtioneuvoston oikeuskanslerin ja eduskunnan oikeusasiamiehen tehtävienjaosta. Hallituksen esityksessä ehdotetaan, että lakiin sisällytetään nykyistä kattavammat säännökset ylimpien laillisuusvalvojen tehtävienjaon perusteista. Tämä on tarpeen, sillä yhteiskunta ja oikeusjärjestys ovat monilta osin kehittyneet siitä, kun nykyinen tehtävienjakolaki tuli voimaan noin 30 vuotta sitten. Tämä on osaltaan heijastunut ylimmälle laillisuusvalvonalle asetettaviin vaatimuksiin. Ylimmät laillisuusvalvojamme ovat oikeusvaltiomme tärkeimpiä viranomaisia. Hallitus haluaa luoda heille paremmat olosuhteet tehdä valvontatyötään selkeyttämällä heidän välistään työnjakoa. Toimiva laillisuusvalvonta tukee vakaan oikeusvaltion kehittämistä ja ylläpitämistä.

Hallituksen esityksessä ehdotetaan tehtävienjakoa, joka vastaisi aiempaa paremmin laillisuusvalvojen perustuslaissa ja muussa lainsäädännössä säädettyjä erityistehtäviä sekä kansainvälisistä sopimuksista johtuvia erikoistumisaloja. Pääpiirteissään tarkoituksena on, että oikeusasiamiehelle ohjautuisivat aikaisempaa laajemmin perus- ja ihmisoikeuksien toteutumisen valvontaa koskevat asiat yksilötasolla ja erityisesti haavoittuvassa asemassa olevien ihmisten kohdalla. Oikeuskanslerin tekemän laillisuusvalvonnan painopiste suuntautuisi puolestaan selvemmin perus- ja ihmisoikeuksien toteutumisen rakenteellisten ja järjestelmätasoisien kysymysten tarkasteluun. Käytännössä kantelujen ohjautuminen ylimmille laillisuusvalvoille on kehittynyt nyt ehdotettua tehtävienjakoa vastaavaan suuntaan.

Värderade talman! Regeringen föreslår en uppgiftsfördelning som bättre motsvarar laglighetsövervakarnas specialuppgifter enligt grundlagen och annan lagstiftning, deras specia-

Pöytäkirjan asiakohta PTK 125/2021 vp

lområden enligt internationella överenskommelser och deras faktiska specialområden. Syftet med ändringarna är att minska överlappande arbete och öka de anställdas möjligheter till specialisering. Detta innebär att den högsta laglighetskontrollen allt mer bygger på bästa möjliga sakkunskap och således främjar en högkvalitativ laglighetskontroll.

Arvoisa puhemies! Lakiin kirjattaisiin myös uusia tehtävienjakoperusteita, jotka liittyvät tiettyjen laajojen teemojen valvontaan. Näitä olisivat esimerkiksi hallinnon automatisointiin kohdistuva ja terveellisen ympäristön ja luonnon monimuotoisuuden turvaamiseen liittyvä laillisuusvalvonta. Kummankaan laillisuusvalvojan toimivaltaan ei ehdoteta rajoituksia. Tämä merkitsee, että kummallekin laillisuusvalvojalle voi kannella entiseen tapaan ja laillisuusvalvojat huolehtivat viran puolesta työnjaon toteutumisesta. Näin varmistamme, että kantelut ohjautuvat oikealle taholle. Uuden tehtävienjaon tarkoitus on vähentää laillisuusvalvojen päällekkäistä työtä. Käytännössä uudistus merkitsisi, että noin 5 prosenttia oikeuskanslerin ja oikeusasiamiehen yhteenlasketusta asiamäärästä kohdentuisi nykyisestä käytännöstä poikkeavalla tavalla. Tämä vaikuttaisi erityisesti eduskunnan oikeusasiamieheen, jolle arvioidaan siirtyvän noin 400—500 nykyisin oikeuskanslerin käsittelemää asiaa. Tästä johtuen Oikeusasiamiehen kanslian esittelijäresursseihin ehdotetaan kolmen henkilötyövuoden lisäystä.

Esitys sai lausunnonantajilta laajaa kannatusta. Nykyaikaisessa laillisuusvalvonnassa on yhä tärkeämpää kyetä jo varhaisessa vaiheessa havaitsemaan kehityssuuntia, jotka saattaisivat vaarantaa viranomaisten toiminnan ja julkisten tehtävien hoidon lainmukaisuutta erityisesti perus- ja ihmisoikeuksien toteutumisen näkökulmasta. Ehdotetut tehtävienjakoperusteet korostaisivat ennakoivan laillisuusvalvonnan merkitystä. Ehdotettu laki on tarkoitettu tulemaan voimaan 1.4.2022. — Kiitos.

Ensimmäinen varapuhemies Antti Rinne: Kiitoksia esittelystä. — Edustaja Kankaanniemi, olkaa hyvä.

18.29 Toimi Kankaanniemi ps: Arvoisa puhemies! Kiitos ministerille esittelystä. Esitys on varmasti ihan näin äkkiä kuultuna oikein hyvä, mutta palaisin hieman semmoiseen asiaan, että kun olin viime kaudella puheenjohtajana tuolla valtiovarainvaliokunnan jaostossa, jossa käsiteltiin oikeusministeriön hallinnonalan budjetti, silloin panimme maininnan — emme tosin kyllä mitään pontta — siitä, että täällä teidän budjettinne 25.01.03.-kohdassa on oikeusministeriön yhteydessä toimivien viranomaisten toimintamenot. Tällä on sitten lueteltuina ja perusteltuina nämä erilaiset toimijat eli lapsiasiainvaltuutettu, tasa-arvovaltuutettu, yhdenvertaisuusvaltuutettu, vanhusasiainvaltuutettu, sitten vielä tietosuojavaltuutettu ja tiedusteluvalvontavaltuutettu. Eli näitä on nyt hurjan paljon, ja kaikilla on tietysti oma sektorinsa, mutta me panimme sinne valiokunnan mietintöön sellaisen toivomuksen, että ministeriö valmistelisi tai ainakin selvittäisi, voitaisiinko nämä kaikki koota ikään kuin yhteen ”oikeusturvakeskukseksi” tai tällaiseksi, jolloin jos ne olisivat yhdessä, ne voisivat käyttää samoja palveluja ja ehkä joustavasti myös henkilökuntaa, ainakin sitä tukihenkilöstöä, ja tietojärjestelmiä ja voisi tulla monia muita tällaisia synergiaetuja. Sitten toisaalta ihmisillä, asiakkailla, olisi aika selkeä malli siitä, mistä sen avun taikka tiedon saisi erilaisissa asioissa. Mielestäni tämä kannattaisi selvittää, ja kysynkin: onko ministeri paneutunut tähän asiaan, ja miten näette, voitaisiinko näin menetellä?

Pöytäkirjan asiakohta PTK 125/2021 vp

Ja tietysti, jos vielä pitemmälle ajattelee, niin nämä kaikki erilaiset asiamiehet voitaisiin koota Eduskunnan oikeusasiamiehen kanslian yhteyteen niin, että ne olisivat suoraan eduskunnan alaisia ja raportoisivat tänne, suoraan eduskunnalle, ja tällä lailla ehkä voisi vielä sitä toimintaa tehostaa ja selkiyttää.

Ensimmäinen varapuhemies Antti Rinne: Kiitoksia. — Edustaja Essayah, olkaa hyvä.

18.32 **Sari Essayah kd:** Arvoisa puhemies! Tämä ylimpien laillisuusvalvojen työnjako ja myöskin sitten tehtävienjako, mahdollinen päällekkäisyys, on varmasti syytä selvittää ja viedä eteenpäin tällä tavoin kuin ministeri täällä esitteli. Kun tuossa eduskunta on kuullut sekä oikeuskanslerin että oikeusasiamiehen kertomuksia, niin siellä ovat tietysti nyt viime vuodelta, edelliseltä vuodelta, korostuneet nämä koronatapaukset ja niitten haasteet esimerkiksi lainsäädäntötyölle. Voi hyvin kuvitella, että siellä on aika paljon siihen liittyvää, melko hankalaakin taustaselvittelyä, kun ottaa huomioon, että nämä tilanteet ovat olleet sellaisia, joita meillä ei aikaisemmin ole ollut.

Tietysti tuo määrä, 5 prosenttia, kuulostaa siltä, että se on kohtuullisen pieni, mutta kun ministeri täällä totesi tuon määrän, mikä sitten kuitenkin siirtyy tuonne Oikeusasiamiehen kansliaan, niin se kuulosti kyllä sitten taas varsin suurelta, eli varmasti tämä esittelijöitten määrän lisääminen on tässä yhteydessä perusteltua. Ehkä myöskin se sellainen tiedottaminen nettisivuilla kansalaisille, koska aika paljon tulee niitä kansalaisten yhteydenottoja, joissa he ovat vähän hämmentyneitä, eivät oikein tiedä, kehen pitäisi ottaa yhteyttä. Miten sen selittää, miksi se ei ole oikeuskansleri, johon pitäisi ottaa yhteyttä, miksi se on oikeusasiamies, johon on otettava yhteyttä? Nämä ovat varmaan sellaisia asioita, joissa tätä työnjakoa voisi ihan kansalaisillekin vielä enemmän avata.

Tämä kuulostaa juurikin hyvin sellaiselta loogiselta ajatukselta, että silloin, kun puhutaan näistä yksilöön liittyvistä perus- ja ihmisoikeusasioista, ollaan oikeusasiamiehen kanssa tekemisistä, ja kun puhutaan rakenteista, niin silloin oikeuskanslerin. Kiitoksia ministerille.

Ensimmäinen varapuhemies Antti Rinne: Kiitoksia. — Meillä on käsittelyssä siis valtioneuvoston oikeuskanslerin ja eduskunnan oikeusasiamiehen tehtävienjako, ja nyt jos ministerillä on vastaus edustaja Kankaanniemelle lyhyesti, niin olkaa hyvä, lyhyesti.

18.34 **Oikeusministeri Anna-Maja Henriksson** (vastauspuheenvuoro): Kiitos, arvoisa puhemies! Joo, asiaa on selvitetty, ja se on myös jatkovalmistelussa. Niin kuin edustajat varmasti tietävät, vanhusasiavaltuutetun virka on perustettu, ja se tulee Yhdenvertaisuusvaltuutetun toimistoon. Tarkoituksena olisi edetä sitten niin, että näillä olisi synergiahyötyjä toisistaan tulevaisuudessa. Palataan sitten siihen, miten tämä käytännössä tehdään.

Nämä meidän ylimmät laillisuusvalvojat toimivat itsenäisesti, ja itse olen hyvin tyytyväinen siihen, että meillä on tämä esitys täällä käsittelyssä tänään. Se selkiyttää niitten tehtävienjakoa. — Kiitos.

Keskustelu päättyi.

Asia lähetettiin perustuslakivaliokuntaan.